

Методичний коментар до уроку “Музичні перетворення”

Співаємо варіації

Вітаємося, співаючи

Сьогодні ми дізнаємося, як в одному музичному творі може жити мелодія (тема) та її музичні родичі — варіації.

Варіація в музиці — видозміна музичної теми, мелодії або її супроводу.

Проспіваємо привітання ланцюжком: перша дитина наспівує привітання (може взяти рядки віршика і вже знайому мелодію або вигадати щось своє), друга — робить невеличкі зміни і передає вітання наступній дитині в ланцюжку і так далі.

- Якою стане мелодія в кінці ланцюжка?
- Чи можна буде впізнати першу мелодію — тему?

Далі можна пограти в колі: перша дитина показує кілька рухів — основу для варіації, кожна наступна трохи змінює основу, але так, щоб основу можна було впізнати.

- Чи буде варіація останнього гравця схожою на основу?
- Чим вітання та гра схожі?
- Чи можуть бути варіації в інших видах мистецтва?

Розспівка з варіаціями

Розучіть із дітьми розспівку з варіаціями “Ку-ку, чутно в ліску” Світлани Садовенко. Спочатку вивчіть тему, а потім спостерігайте, як у кожній варіації тема видозмінюється. Простежте в кожній варіації, де захована тема, що саме допомагає змінити її – ритмічний малюнок, тривалості нот, обігрування мелодії чи зміна ладу з мажорного на мінорний?

- У якій варіації вам легше знайти тему? А в якій тему складно впізнати?
- Чи можете додати свою варіацію? Проспівайте її.
- Який танок вам нагадує розспівка?
- Зіграйте тему розспівки на дитячому піаніно чи металофоні.

Якщо у вас є можливість зіграти тему на обох музичних інструментах, поцікавтеся у дітей, чи однаково звучить мелодія і чому.

- Чи легко впізнати, на якому музичному інструменті виконується мелодія?

Запропонуйте дітям пригадати, як співає зозуля. Який склад вона виділяє? Коли діти гратимуть, акцентуйте їхню увагу на тому, що треба виділяти ноту, що обведена колом. Це — сильна доля, музичний наголос. Вона завжди є голоснішою за всі інші.

- Якими словами ви зобразили б спів солов'я? Спробуйте придумати розспівку та її варіації.

Можна використати фрагменти відомих українських пісень, наприклад, “У вишневому садочку”.

Дослідити мелодію розспівки дітям допоможе завдання на с. 20 із [робочого зошита-альбому "Мистецтво"](#) для 4 класу.

Вальс-тема і варіації

Знайомимося з композитором

Карл Черні — австрійський піаніст і композитор. Свого часу його вважали одним із найкращих викладачів гри на фортепіано у Відні, столиці Австрії. Згодом про неперевершеного викладача Карла Черні заговорив увесь світ, адже його етюди, навчальні п'єси для відпрацювання певних технічних прийомів гри, знають усі, хто вчиться грати на фортепіано.

Черні написав понад 800 творів для фортепіано. Особливо популярні серед виконавців різних країн світу його етюди, зокрема цикли "Школа швидкості", "Мистецтво спритності пальців". За останні 200 років неможливо знайти у світі піаніста, який не зіграв би хоча б один етюд Карла Черні. Також Черні написав багато методичних книжок, присвячених викладанню гри на фортепіано. Тож і в історію він увійшов передусім як викладач. Серед його учнів були знані музиканти того часу — Леопольд де Мейєр, Ференц Ліст та інші.

Карл Черні народився в сім'ї піаніста й педагога Венцеля Черні, який став першим учителем Карла. Саме під його керівництвом Карл уже в дев'ятирічному віці почав виступати як піаніст. У 1800—1803 роках він навчався гри на фортепіано в самого Людвіга ван Бетховена. У рекомендаційному листі зазначалося, що чотирнадцятирічний хлопчик на диво досконало грає на фортепіано. Саме Кару Черні Людвіг ван Бетховен довірив виконання свого Третього фортепіанного концерту.

Однак у 1815 році Черні припинив фортепіанне виконавство і зосередився на педагогіці та композиції. Так у п'ятнадцять років Карл Черні почав свою успішну кар'єру викладача.

Вальс-тема

Композиторам подобається фантазувати, а основою для фантазій можуть бути різні твори інших композиторів. Так народжуються незвичайні музичні перетворення — варіації. Але спершу послухаємо тему — "Вальс ля мажор. Опус 9. № 2" Франца Шуберта.

Франц Шуберт — австрійський композитор, один із основоположників романтизму в музиці. Дивовижний музичний талент Шуберта виявився у фортепіанній та симфонічній музиці — композитор написав понад тисячу музичних творів, серед яких понад 600 пісень і 9 симфоній. Твори Шуберта досі не втратили популярності й належать до найвідоміших зразків класичної музики.

- Яке враження у вас склалося від почутого вальсу, написаного композитором у 19 років?
- Розкажіть про цей вальс: його написано в мажорі чи мінорі, він звучить швидко, помірно чи повільно, який музичний інструмент ви почули. Користуйтеся хмарою слів на форзаці, додавайте свої враження.
- Доберіть якомога більше яскравих слів, щоб схарактеризувати музику. Наприклад, коли звучить вальс, здається, ніби в кімнаті раптом з'явився легенький вітерець.
- Станцюйте вальс, спробуйте передати рухами всі особливості музики.

Варіації в музиці

Австрійський піаніст і композитор Карл Черні пофантазував і написав варіації на тему вальсу Франца Шуберта. Уважно послухайте їх. Спочатку звучить маленький вступ, потім — тема, далі — чотири варіації одна за одною.

- Яка варіація тобі здається найбільше схожою на тему?
- Яка найдовша? Найкоротша?
- А яка варіація тобі найбільше сподобалася?

На минулому уроці ми малювали схему концерту для скрипки з оркестром “Кампанелли” Нікколо Паганіні. Намалюйте схему цього твору Карла Черні. Краще розуміти, як змінюється тема у варіаціях Карла Черні, допоможуть музикограми у завданні на с. 20 із [робочого зошита-альбому “Мистецтво”](#) для 4 класу.

Варіації в живописі

Варіації бувають не тільки музичні, а й живописні. У 19 ст. англійський художник Джон Аткінсон Грімшоу створив картину “Роздуми на березі Темзи (Вестмінстер)”, а сучасний художник Сергій Себіні намалював картину-варіацію. Подивіться на картини і з’ясуйте, де картина-тема, а де — картина-варіація.

- Чим схожі ці картини? За якими ознаками можна зробити висновок, що ці картини взаємопов’язані?
- Чим картини відрізняються — кольоровою гамою, композицією, стилем тощо?

Намалюйте зимовий малюнок — це тема. Поміняйтеся малюнками з однокласниками і створіть варіації (на одну тему може бути кілька варіацій). Цікаво, чи впізнають друзі, де тема, а де — варіації?

Відшукайте серед своїх світлин фото-тему та варіації. Чим світлини відрізняються, а що в них спільного? З’ясуйте, чи можуть бути у ваших однокласників та однокласниць світлини-варіації до ваших тем.

Створити власні варіації на тему осіннього букета допоможе завдання на с. 21 із [робочого зошита-альбому “Мистецтво”](#) для 4 класу, у якому ви знайдете основу для осіннього фантазування.

Влаштуйте виставку “Теми та варіації”. Станьте екскурсоводами, допоможіть глядачам відрізнити теми від варіацій.